

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी
योजने अंतर्गत गाव तलाव, पाझर तलाव व
पाणी साठयामधील गाळ काढणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

नियोजन विभाग

शासन निर्णय क्र. मग्रारोहयो-२०१२/प्र.क्र.१८/पुनर्बांधणी/रोहयो-१

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक : २ नोव्हेंबर, २०१२

वाचा : १. शासन निर्णय क्र. मग्रारोहयो-२०११/प्र.क्र. १८/रोहयो-१. दि. २२ मार्च, २०११

२. शासन परिपत्रक क्र. मग्रारोहयो-२०११/प्र.क्र. १८/रोहयो-१. दि. १४ सप्टेंबर, २०१२

३. शासन परिपत्रक क्र. मग्रारोहयो-२०११/प्र.क्र. १८/रोहयो-१. दि. १८ सप्टेंबर, २०१२

प्रस्तावना :-

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत गाव तलाव, पाझर तलाव व पारंपारिक पाणी साठयामधील गाळ काढणेबाबत उपरोक्त दिनांक २२ मार्च, २०११ च्या शासन निर्णयानुसार २५० हेक्टर पर्यंतच्या लघुपाटबंधारे प्रकल्पामधून गाळ काढण्याचे काम अनुज्ञेय करण्यात आले आहे.

२. दिनांक १४ सप्टेंबर, २०१२ च्या शासन परिपत्रकान्वये राज्यातील सध्याच्या टंचाईसदृश्य परिस्थितीच्या पार्श्वभूमीवर २५० हेक्टर पेक्षा मोठ्या तलावातून / धरणातून सुद्धा गाळ काढण्याची कामे अनुज्ञेय केली आहेत. सदर कामे दिनांक ३१ मार्च २०१३ पर्यंत अनुज्ञेय आहेत.

३. मोठ्या धरणातून काढलेला गाळ गरजू व्यक्तीच्या शेतापर्यंत ट्रॅक्टरद्वारे वाहून नेण्यासाठी परवानगी देण्याची विनंती बीड जिल्ह्यातून करण्यात आली आहे. सर्वसाधारणपणे काढलेला गाळ शेतक-यांनी स्वखर्चाने त्यांच्या शेतात टाकण्यासाठी घेऊन जाणे अपेक्षित आहे. ही कार्यपध्दती महाराष्ट्रात पुर्वापार चालत आलेली आहे. त्याच धर्तीवर महात्मा फुले अभियाना अंतर्गत कार्यवाही सुद्धा होत आहे.

शासन निर्णय :-

सद्यस्थितीत राज्यात असलेली टंचाईची परिस्थिती / कमी पाऊसाची स्थिती असल्याने टंचाईग्रस्त म्हणून जाहिर केलेल्या १२३ तालुक्यामध्ये बीडचा समावेश आहे. तसेच ऊस तोड कामगाराचे स्थलांतर रोखता यावे म्हणून त्यांना महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत अधिक व्यापक स्वरूपात अकुशल काम उपलब्ध करून देणे आवश्यक आहे.

उपरोक्त बाबी विचारात घेऊन दिनांक २२ मार्च २०११ च्या उपरोक्त शासन निर्णयामध्ये खालीलप्रमाणे सुधारणा करण्यात येत आहे.:-

- अ) गाळ काढण्याच्या संदर्भात ग्रामपंचायतीनी ३० मीटरच्या पुढे ३ कि.मी. पर्यंत शेतक-यांच्या शेतापर्यन्त गाळ वाहून नेण्यासाठी ट्रॅक्टर भाड्याने घेण्यास हरकत नाही. कामनिहाय अंदाजपत्रकामध्ये कुशल भागावर ४०% पेक्षा जास्त रक्कम अनुज्ञेय राहणार नाही. ट्रॅक्टरच्या भाड्याचा खर्च साहित्यामध्ये समाविष्ट करावा. केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार ६० : ४० चे प्रमाण ग्रामपंचायत स्तरावर ठेवणे अनिवार्य राहिल.
- आ) गाळ काढण्याचे काम ग्राम पंचायतीच्या वार्षिक कृती आराखड्यात व लेबर बजेटमध्ये समाविष्ट असणे अनिवार्य आहे.
- १) ग्रामपंचायतीमध्ये अपूर्ण असलेली कामे व त्यातुन निर्माण होणारे मनुष्य दिन व मजूर क्षमता तसेच ग्रामपंचायतीमधील मजुरांची अकुशल कामाची मागणी यांची सांगड घालण्यात यावी.
  - २) ग्रामपंचायतीमध्ये अपूर्ण असलेली इतर कामे प्राधान्याने पूर्ण करण्यात यावी.
  - ३) स्थानिक पातळीवरील नोंदणीकृत मजुरांनी ओळखपत्राच्या आधारावर अकुशल कामाची मागणी नमूना क्र. ४ मध्ये ग्रामपंचायतीकडे करावी.
  - ४) वरीलप्रमाणे ग्रामपंचायतीमध्ये अपूर्ण कामे पूर्ण झाली आहेत. गाळ काढण्याचे काम वार्षिक कृती आराखडा (Annual Action Plan) व लेबर बजेटमध्ये समाविष्ट आहेत याची खात्री झाल्यानंतर ग्रामपंचायतीने कामाचे कार्यारंभ आदेश निर्गमित करावेत.
  - ५) मजुरांना प्रतिदिन किमान वेतन दर रुपये १४५/- पेक्षा जास्त दराने मजुरी अदा करण्यात येऊ नये.
  - ६) मजूर विस्थापित होणार नाही अशा ठिकाणी खात्री पटल्यानंतर गाळाची वाहतूक करण्यासाठी आवश्यकते नुसार ट्रॅक्टरचा वापर अनुज्ञेय करण्यात येत आहे. अशा वापर केलेल्या ट्रॅक्टरची नोंद सोबतच्या विहित परिशिष्ट -अ मध्ये घ्यावी.
  - ७) काम पूर्ण झाल्यानंतर कामाचे पूर्णत्वाचे प्रमाणपत्र सक्षम तांत्रिक अधिका-याकडून घेऊन केलेल्या कामाची नोंद कामाची नोंदवही (Work Register) मध्ये घेण्यात यावी.
- इ) मजुरांनी केलेल्या कामांच्या प्रमाणामध्ये ट्रॅक्टर भाड्याने घेण्यात यावे व ट्रॅक्टरचा वाहतूक खर्च एम.बी. प्रमाणे दिलेल्या वाहतूकीच्या आधारे तांत्रिक अधिका-यांनी प्रमाणीत केल्यानंतर देण्यात यावे. नोंदणीकृत केलेल्या ट्रॅक्टर व्यतिरिक्त इतर ट्रॅक्टरसंना भाडे दिल्यास ती अनियमितता ठरेल आणि संबंधीतांवर कारवाई करण्यात येईल. गाळ संबंधीत शेतक-यांच्या शेतावर टाकल्यानंतर त्याची नोंद घेऊन संबंधीत शेतक-यांची स्वाक्षरी घेणे अनिवार्य राहिल.
- ई) सदर काम कार्यान्वित करण्यापूर्वी, प्रगती स्तरावर व अंतिम स्तरावरील छायाचित्र काढण्यात यावे व अभिलेख स्वरूपात जतन करण्यात यावे व योजनेच्या संकेतस्थळावर सादर करावे.
- उ) काढलेला गाळ लोक/गावकरी स्वखर्चाने घेऊन जातील असे गृहित धरण्यात आले आहे. त्यामुळे त्यांना प्राधान्य देण्यात यावे. मात्र त्याव्यतिरिक्त वाहून न्यावयाचा गाळ फक्त महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी अधिनियमाच्या परिशिष्ट - १, कलम १ (४) मधील तरतूदीनुसार अनुज्ञेय प्रवर्गातील शेतक-यांच्या शेतातच टाकण्यात यावा. असे करतांना जमीनीचा प्रकार विचारात घेऊन चांगल्या प्रकारच्या शेत जमीनीत गाळ टाकण्यात येऊ नये.

२. महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत गाळ काढण्याच्या कामाकरीता केंद्र व राज्य शासनाने निर्गमित केलेल्या शासन निर्णय, परिपत्रक याशिवाय खालील बाबी अनिवार्य आहेत :-

अ) ग्रामसभा निवडीबाबतचा ठराव व शिफारस तसेच वार्षिक कृती आराखडा व लेबर बजेटमध्ये कामाचा समावेश असणे.

ब) अकुशल कामासाठी जॉबकार्ड आवश्यक आहे. (जॉबकार्डवर नोंद घेणे अनिवार्य)
ग्रामपंचायतीमधील इतर अपूर्ण कामे प्राधान्याने पूर्ण करावीत.

क) स्थानिक नोंदणीकृत मजुरांना मागणीनुसार काम उपलब्ध करून द्यावे

ड) हजेरीपट ठेवणे/बँक किंवा पोस्टामार्फत मजुरीचे प्रदान करणे इत्यादी कार्यपद्धतीचा अवलंब करणे.

इ) कंत्राटदार / ठेकेदार यांना बंदी राहिल.

फ) मजूर विस्थापित करणा-या यंत्र सामुग्रीस बंदी राहिल.

३. गाळ काढण्याचे सदरहू काम ग्रामपंचायतीमार्फत करण्यात यावे. तसेच ग्रामपंचायतीनेच ट्रॅक्टर भाड्याने घेऊन संबंधितांना ग्रामपंचायतीने भाडे प्रदान करावे. ट्रॅक्टर भाड्याने घेण्यासंदर्भात जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक यांनी स्थानिक परिस्थितीनुसार पंचायत समितीच्या तांत्रिक अधिका-यांच्या सहकार्याने योग्य तो निर्णय घ्यावा. भाड्याचे दर माफक व अनुरूप आहेत याची खात्री करावी.

४. या प्रकरणी सर्वोत्तोपरी पारदर्शकतेचा अवलंब करण्यात यावा. पारदर्शकतेच्या बाबी प्रामुख्याने खालीलप्रमाणे राहतील:-

ग) कामाच्या ठिकाणी फलक लावण्यात यावा. त्यावर कामाचा एकूण खर्चाच्या रकमेचा तसेच ट्रॅक्टर भाड्याच्या खर्चाचा तपशिल नमूद करावा.

म) जॉबकार्ड बाबत दिलेल्या सुधारीत सूचनेनुसार नवीन जॉबकार्ड (एक प्रत मजुराकडे व दुसरी प्रत ग्रामपंचायतीकडे असावी) देण्यात यावेत.

भ) मजुरीचे प्रदान झाल्यानंतर दोन दिवसात त्याबाबतच्या योग्य त्या नोंदी MIS वर घेणे आवश्यक आहे.

न) उपरोक्त गाळ काढण्याचे काम ग्राम पंचायतस्तरावरून करण्यात येणार असल्यामुळे सदर कामाच्या अंमलबजावणीसाठी गट विकास अधिकारी व मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी आवश्यक ती काळजी घ्यावी.

त) जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक यांनी उपरोक्त कामाचे संनियंत्रण व तपासणी करावी व याबाबत विभागीय आयुक्त व शासनास अहवाल सादर करावा. सदर कामाचे पर्यवेक्षण विभागीय आयुक्त स्तरावरून करणे आवश्यक आहे.

क्ष) सदर कामाचे सामाजिक अंकेक्षण स्थानिक मजूरांच्या मार्फत राज्य शासनाने विहित केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार करण्यात यावी.

५. सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक संकेतांक हा आहे (२०१२११०३११५५०५७५१६)

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

दि. ११/१२/२१
(व्ही. गिरीराज)
प्रधान सचिव (रोहयो)

प्रत :-

- मा. राज्यपाल यांचे सचिव,
- मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव
- मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव
- सर्व मा. मंत्री खाजगी सचिव
- मुख्य सचिव
- सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव
- सर्व विभागीय आयुक्त
- आयुक्त (कृषी), महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
- सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व उपनगर वगळून)
- सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
- सर्व उपविभागीय अधिकारी (महसूल)
- सर्व तहसिलदार (मुंबई शहर व उपनगर वगळून)
- सर्व गट विकास अधिकारी (मुंबई शहर व उपनगर वगळून)
- सर्व उप सचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी रोहयो प्रभाग, नियोजन विभाग, मंत्रालय
- उप सचिव, विधान मंडळ रोहयो समिती, / विधान भवन मुंबईकक्ष अधिकारी, रोहयो १
- प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, नागपूर
- आयुक्त (कृषी), महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- संचालक, मृदसंधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, पुणे
- संचालक, फलोत्पादन, पुणे
- संचालक, सामाजिक वनीकरण, पुणे
- महालेखापाल, महाराष्ट्र राज्य (लेखा व अनुज्ञेयता) मुंबई/नागपूर
- महालेखापाल, महाराष्ट्र राज्य (लेखा परिक्षा) मुंबई/नागपूर
- सर्व मुख्य अभियंता व सह सचिव सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई ३२
- सर्व मुख्य अभियंता व सह सचिव, जलसंपादा विभाग, मंत्रालय, मुंबई ३२
- मुख्य अभियंता, लघुपाटबंधारे, (स्थानिक स्तर) विभाग पुणे
- सर्व उपजिल्हाधिकारी (रोहयो)
- कक्ष अधिकारी, संग्राम कक्ष, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ४००३२
- (महाऑनलाईनवर प्रसिध्दीसाठी)
- सर्व जिल्हा अधिक्षक, कृषि अधिकारी,
- सर्व उपसचिव / अवर सचिव / कक्ष अधिकारी नियोजन विभाग (रोहयो)

परिशिष्ट - अ

गाळ वाहतूक कामासाठी वापरलेल्या ट्रॅक्टरची नोंद वही

कामाचे नाव :-

गावाचे नाव :-

गट क्रमांक :-

अ.क्र.	ग्रामपंचायत	तालुका	शेतक-यांचे नाव, सर्व्हे व हिस्सा नंबर	ट्रॅक्टर रजिस्ट्रेशन क्रमांक	ट्रॅक्टर मालकाचा पत्ता	ट्रॅक्टरचा प्रकार	वाहतूक केलेल्या गाळाचे परिमाण	ट्रॅक्टर धारकाची आणि शेतक-याची स्वाक्षरी व दिनांक